

Valalski hlašnik *Vajčak #2, Review of East Slovak art & literature* (jar 2013), po specifično dlhšej pauzi (prešlo sezona i pol od vidavaňa peršoho čisla – ješeň 2011) vychodzi zmistovo preširenši i obsjažnejši.

Čitače/provadžače *Literaturnoho slova* mali nahodi ostatni daskelo roki čitac mojo prikazi vidaňoch, co ich *Vostočnoslovacke združene Valal (Vichodnoslovenske združene Valal)* objavelo skorej *Vajčaka*. Naj ľem zdohadňem, to naslovi – *Trome braca – pripovedki z Vojvodini, Kvašna knižka* Ivana Međeša, pokrľa priručnik *Pčolarstvo* Gezi Žebrackoho publikovani u kompletu s peršim čislom *Vajčaka*. Okrem Ivana Međeša Šuxa i Mirka Horňaka Koleta, kotrim jich literaturni tvorci objaveni u obidvoch čisloch, u najnovšim *Vajčaku* predstaveni išče i pripovedki Siniši Sopku i Zdravka Zdikea Plančaka, jak i texti pisňoch keresturskich gastarbajteroch bratoch Dudaš z grupi *Decayin*, co višli u ramiku MAKCD12. Autorovi tej staťi objavena jedna pisňa z knižki poeziji (MAKoff 13), a u peršim čišle vihľedovaňe (porobene vjedno z Karolinu Papuga) o lacoch medzi škol'arami u keresturskej osnovnej školi *Petro Kuzmjak*. To toto, co še dotika menoch poznatih domašnim čitačom i provadžačom našej lokalnej kulturnej/andergrund sceni.

Druhi prilohi noša autorski podpisi meňej poznati tutejšomu ruskomu čitačovi, s ohľadom, že še robi o tvorčosci z (vostočnej) Slovackej. Viňimok všelijak (nasampredz konzumentom teatralnich zbuvaňoch) text falatu *Chlop bez talantu*, u režiji Jožki Jenču, co ho našo Keresturci (na Memorijale) i Đurđovčane v jari mali nahodu patric u vividzeňu *Kladzanskoho narodnoho teatru*, a kotri, nia, už druhu sezonu hoscuju u našich krajoch.

I popri cikavosci i vrednoscii druhich autentičnich prilohoch z Horňici, naj bim ich pojedinečno něčišľel, vidvojim ľem zakončujucu studiju z dijalektologiji vostočnoslovackich bešedoch z archivi prof. Štefana Tobika, dakedišňoho vikladača na Prešovskim univerzitetu. Bo, hoč bim možebuc dzečnejše, pre vlasni smak ľebo smislovi konektujuci pričini (kulturno socijalni vjazi – co nahadujem, že jedna zoz, ked ně i hlavna vidavateľna intencija redaktora Maroša Volovara), skorej še lapel komentarovac dajedni druhi staťi či prilohi, zaš ľem tema z nauki o jaziku vimaha prioritet.

Ñeosporni už fakt (ñedvosmislovo naukovo podkripeni) o cesnich jazičnich vjazoch našej ruskej zos bešedami, dijalektami, slovackoho na Horňici, odnosno vostočnej Slovackej. Ta še tak vecka skorej-posle zočujeme s političnu problematiku. Napevno i že vec taki, fanzinovski, subkulturni fenomen, jak co *Vajčak*, može predstavjac optimalni ramik za meňej obterchovani i politično problematizovani javni prostor, u chtorim še hľeda model či sposob prirovnovaňa spomnutich bešedoch s provadžacima kulturnima elementami i fenomenami. A na jeden osučasňeti sposob. O čim som už i pisal u svoj čas u *Švetlosci* u staťi *Jazik i identitet*.

Bizovno tiž, že s takima namirami Volovar i sotrudňiki rizikuju zorvec procivstaveni reakciji, nasampredz z boku čuvaroch javnoho šoru i porjadku, hoč ja osobňe ñevizdim nič maliciozne u jich potrebi ochrani vlasnej macerinskej bešedi prez uklučovaňe našoho (nasampredz sučasnoho) jazično kulturnoho skarbu do jich takich namahaňoch. Bo medzi teoriju (či dogmu) o našej „barz poslovačenej bešedi“ z jednoho boku i „panocovskej zavedzenosci“ spram Vostoku t. j. na Rusinstvo – Ukrajinstvo z druho, prevelka prirva, kotra hňetka ľem produkuje zlu krev i ľiga drahocini čas. Klopka za spričnich i hevernich.

Osobňe ñedzbam prebarz, co budze s političnim Rusnactvom/Rusinstvom < či i jak Karpatorusinstvo prežije, či Rusini (p)ostaňu subetnos Ukrajincoch (sami ľudze z Pod/Pri/Za-karpatja mi to prešvečľivo roztolkovali). Dzbam i verim do potrebi konekcijoch s prepoznavajucima znakami z okol'iska, jak i do takv. „virtualnoho udomjovaňa“ ponad toho, co budze ñeodluha mac zlohuki epitet „nekropola Kerestur“. A jazik i bešeda (nam) tu predstavjaju drahocine orudije u vitirvojovaňu i preživjovaňu na taki jeden prispodobeni sposob.

Tak že mi vec aňi kus ñezavadzaju originalni i huncutski podňaca, jaki robi Volovar i ekipa s „Valalom“, naprociv. Ľem naj bi še učeni (a pohotov hevti, co su za to placeni) poradzeli kolo nomenklaturi, pisma i druhich „drobňicoch“. A bez pricisku dajakich archajičnich dogmoch, kanonoch i druhich polunaukovich, ñepodkripijujucich vihvarkoch. Lingvistika po tim piťaňu calkom pragmaticna i primeňujuca, navodzim slučaj z aktualnej praxi. Serbi i Horvati (ta i Bošňaci) maju istorijni balast vojnoch, aľe še muša pomiric s faktom, že chasnuju JEDEN jazik. Lingvistično patreno. Sociolingvistično, tu mame rozpasmovjovaňe na TRI (doraz tu i štvarti – čarnohorski), ta preto ho/ich (jazik-i) možu i menovac, jak scu. Prešvečeňa som, že isti /podobni taki parametri treba primeňic i u našim slučaju.

Teľo o disonanci tej fajti. Kulturno sociologijna dimenzija, rovnovaha medzi tradiciju i sučasnú kulturu či ruralnim i urbanim, jak i druhi pričini za bešedu o *Vajčakovi*, ostaňu za druhu nahodu. Napevno už za iduce čislo *Vajčaka*.